

УДК: 631.11:631.559

Єрмаков О. Ю., д. е. н., проф.,
проф., кафедри економіка підприємства
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Анотація: У статті надано визначення виробничого потенціалу та розглянуті питання формування і використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств та напрями його ефективного розвитку.

Ключові слова: виробничий потенціал, посівна площа, земельні ресурси, ресурсозабезпеченість, розвиток

Annotation: This article examines problems of functioning and use of productive potential. The rational re-production use of present productive potential in the practical measuring is basis of the successful functioning and development of enterprises. Productive potential is necessary to perceive as an aggregate of resources that function and able to produce the certain rate of production. Productive potential consists of: land potential, natural and climatic conditions; fixed assets potential (labour facilities); inventories potential (articles of labour); non-material assets potential; potential of technological personnel (labour force). Thus, for effective development of agricultural enterprises productive potential is necessary to: introduce new technologies of agricultural raw material production in crop farming and stock farming; develop of species composition of animals and use new sorts in crop farming to make plants more productive and steady to the diseases and unfavorable natural and climatic conditions; apply new technical equipments and technologies of treatment of soil; introduce ecological innovations, that give an opportunity to increase the cropping capacity (productivity), short expenses and provide safety of environment.

Keywords: productive potential, cultivated area, land resources, resource availability, development

Постановка проблеми в загальному вигляді. В процесі становлення ринкових відносин, реалізації інституційних перетворень в економіці України значуща роль відводиться проблемі формування і використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств і економіки регіонів та держави в цілому. Виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств характеризує максимально можливий обсяг виробництва продукції і послуг при повному та ефективному використанні наявних трудових ресурсів, основних виробничих фондів та природних ресурсів. Він є основною складовою економічного потенціалу суспільства і належить до сфери матеріального виробництва. Вирішальний елемент виробничого потенціалу – людина праці з її рівнем освіти, кваліфікації, трудовими навичками, творчими і підприємницькими здібностями. Від кількості та якості сукупної робочої сили, зайнятої у сфері матеріального виробництва, рівня її організованості, дисциплінованості, трудової активності залежить продуктивна сила всього виробничого потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в розробку цих про-

BLEM зробили вітчизняні вчені-економісти: В.Г. Андрійчук, В.М. Геєць, О.Д. Гудзинський, М.І. Долішній, І.І. Лукінов, М.Й. Малік, О.М. Онищенко Б.Й. Пасхавер, П.Т. Саблук, С.М. Судомир, О.С.Федонін, А.Е. Юзефович, В. В. Юрчишин, та ін.

Виділення невирішеної раніше частини загальної проблеми. Сформований на принципах раціонального підходу виробничий потенціал забезпечує конкурентоздатність функціонування підприємств, сприяє розвитку матеріально-технічних, структурно-функціональних, соціально-трудових та інших його елементів. Разом з тим він відіграє вирішальну роль в економічному й соціальному розвитку регіонів і держави. Проте багато проблем формування і використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств на етапах переходу до ринкових відносин потребує їх вирішення.

Постановка завдання. Мета даної статті є полягає в дослідженні актуальних питань основних напрямів розвитку виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Виробничий

потенціал виступає як однією з найважливіших складових частин економічного потенціалу. Спектр застосування ресурсного потенціалу надто широкий: на макроекономічному рівні це трудовий потенціал, енергетичний потенціал тощо, на мікроекономічному рівні це ресурсний потенціал паливно-енергетичного комплексу, ресурсний потенціал агропромислового комплексу, машинобудування і т.д. За певних умов одні і ті самі показники ресурсного потенціалу можуть, на нашу думку, використовуватися як для аналізу макроекономічних, так і мікроекономічних процесів. Такими умовами є, по-перше, максимальна повнота врахування всіх видів ресурсів у складі ресурсного потенціалу, по-друге, ресурсний потенціал як індикатор перебігу економічного процесу має одночасно обслуговувати його макро- і мікрорівень за умови еквівалентної взаємної змінюваності ресурсів у виробничому процесі.

Багато дослідників концентрують свою увагу на вивченні аграрного ресурсного потенціалу, тому що тільки аграрний сектор має основний ресурс – землю [1; 3; 5; 7; 9].

На думку В. Г. Андрійчука, який визначає його як сукупність органічно взаємозв'язаних ресурсів сільськогосподарського виробництва, які дозволяють досягнути при заданих умовах об'єктивно обумовленого рівня господарських результатів [1, с.8]. Дещо по-іншому трактує це поняття А. Е. Юзефович, який вважає, що аграрний ресурсний потенціал господарств і регіонів визначається наявністю, якістю і збалансованістю природних, біологічних, матеріальних і трудових ресурсів, у процесі взаємодії яких реалізується їх інтегральна здатність виробляти адекватні їй обсяги продукції [9, с.13].

Особливо важлива методологічна складова для розкриття значимості потенціалу, на нашу думку, ми погодимось з трактуванням А. Е. Юзефовича, а саме: якщо ресурсозабезпеченість галузі відображає кількісну наявність ресурсів, то ресурсний потенціал фіксує їх інтегральну здатність до виробництва продукції.

На думку більшості дослідників, важливою складовою виробничого потенціалу є потенціал природний, який представляє со-

бою сукупність природних умов і ресурсів, що впливають на економічну діяльність і використовуються чи можуть бути використані у виробництві благ і здатні забезпечити потреби країни, регіону.

На основі узагальнення науково-теоретичних підходів і власних досліджень щодо сутності категорії «виробничий потенціал», ми вважаємо, – це здатність наявних ресурсів до виробництва конкурентоспроможної продукції та послуг в процесі ефективного їх використання. Виробничий потенціал підприємства при цьому є матеріальною передумовою прискорення науково-технічного прогресу.

Виробничий потенціал підприємств також безпосередньо пов'язаний з темпами соціально-економічного розвитку регіону, країни. Поліпшення його використання сприяє росту виробництва інвестиційних ресурсів і товарів народного споживання при одних і тих же витратах суспільної праці. Погіршення ж використання виробничого потенціалу збільшує одночасні вкладення та поточні витрати на кожен гривню приросту національного доходу, оскільки для забезпечення стабільних темпів зростання економіки виникає необхідність відволікати все зростаючу частку національного доходу на нарощування виробничого потенціалу для компенсації зниження його віддачі. Таким чином, зниження рівня використання виробничого потенціалу безпосередньо зменшує можливості соціально-економічного розвитку суспільства.

Безперечно, що основою успішного функціонування і розвитку підприємства є раціональне відтворювальне використання наявного виробничого потенціалу. У практичному вимірі, виробничий потенціал слід сприймати як сукупність ресурсів, що функціонують і здатні виробляти певний обсяг продукції. До складу виробничого потенціалу відносять: потенціал землі та природно-кліматичні умови; потенціал основних засобів (засоби праці); потенціал оборотних засобів (предмети праці); потенціал нематеріальних активів; потенціал технологічного персоналу (робоча сила).

Разом з тим, наукові дослідження підтверджують, що виробничий потенціал як економічну категорію слід розглядати в кон-

тексті визначення продуктивних сил, оскільки «...єдністю продуктивних сил і відносин економічної власності (виробничих відносин) визначається суспільний спосіб виробництва, а загальна для всіх суспільно-економічних формацій структура продуктивних сил складається з трьох основних елементів: людей, засобів виробництва і використовуваних людьми сил природи» [3, с.116].

До того ж, аналіз стану інтенсивності дослідження ролі і місця різних елементів виробничого-потенціалу у підвищенні ефективності виробництва засвідчує, що складовою виробничого потенціалу є використання земельних ресурсів. В таблиці 1 розглянемо структуру посівних площ основних сільськогосподарських культур.

Таблиця 1

Динаміка структури посівних площ основних сільськогосподарських культур в Україні, %

Культури	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2012 до 1990 +/-
Уся посівна площа	100	100	100	100	10	100	100	-
Зернові та зернобобові культури	45,0	45,7	50,2	57,6	56,0	56,8	55,6	+10,6
Технічні культури	11,6	12,1	15,4	20,2	27,1	26,9	28,2	+16,6
Картопля і овоче-баштанні культури	6,4	7,0	8,4	7,8	7,3	7,3	7,3	+0,9
Кормові культури	37,0	35,2	26,0	14,4	9,6	9,0	8,9	-28,1

Данні таблиці свідчать, що за дванадцять років структура посівних площ під посівами основних сільськогосподарських культур значно змінилась. Площа під посівами технічних культур збільшилась на 16,6 % у 2012 році відносно 1990 року, тим самим причиняє велику шкоду, виснажує землю. Відомо, що за останні роки різко знизилось вирощування худоби, це негативно вплинуло на посівні площі під вирощуванням кормових культур у 2012 році відносно 1990 року вона знизилась на 28,1 %.

Розглянемо забезпеченість сільськогосподарських підприємств технікою.

Дані таблиці 2 свідчать, що сільськогосподарські підприємства забезпечені тракторами у розрахунку на 1000 га ріллі всього лише на 57 % у 2012 році відносно 1990 року, стільки ж відсотків згідно і нормативу (норматив 14). Кукурудзозбиральні комбайни у розрахунку на 1000 га посівної площі кукурудзи у 1990 році перевищували норматив (8) на 50 %, а у 2012 році дефіцит склав 92 % . В результаті проведених досліджень виявлено, що останнім часом сучасний стан виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств вказує на негативні тен-

денції, які проявилися в аграрному секторі України, а саме: зниження економічної родючості земель; недостатність матеріально-технічного забезпечення та механізації виробничих процесів; суттєве зниження мотивації праці та низький рівень оплати праці; падіння виробничої та технологічної дисципліни; відсутність інноваційної стратегії економічного зростання тощо.

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень в цьому напрямку. Таким чином, для ефективного розвитку виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств необхідно: впровадження нових технологій виробництва сільськогосподарської сировини у рослинництві та тваринництві; покращення породного складу тварин та використання нових сортів рослин, більш продуктивних та стійких до хвороб та несприятливих природно-кліматичних умов; застосування нових технічних засобів та технологій обробітку ґрунту; впровадження екологічних інновацій, які дають можливість підвищити врожайність (продуктивність), мінімізувати втрати та забезпечити безпеку навколишнього середовища.

Таблиця 2

Забезпеченість сільськогосподарських підприємств України технікою

Перелік	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2012 до 1990 +/-
Трактори у розрахунку на 1000 га ріллі, шт.	14	14	11	11	8	8	8	- 6
Зернозбиральні комбайни у розрахунку на 1000 га посівної площі зернових (без кукурудзи), шт.	8	7	6	5	4	4	4	- 4
Кукурудзозбиральні комбайни у розрахунку на 1000 га посівної площі кукурудзи, шт.	12	33	8	1	1	1	1	- 11
Картоплезбиральні комбайни розрахунку на 1000 га посівів площі картоплі, шт.	26	84	133	117	59	49	40	+14
Бурякозбиральні машини у розрахунку на 1000 га посівної площі буряків, шт.	12	14	16	17	18	9	8	- 4
Льонозбиральні машини у розрахунку на 1000 га посівної площі льону, шт.	30	50	72	41	14	8	7	- 23

Література:

1. Андрийчук В. Г. Эффективность использования производственного потенциала в сельском хозяйстве / В. Г. Андрийчук. - М.: Экономика, 1983. - 213 с.
2. Гудзинський О. Д. Управління результативністю діяльності підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія / О. Д. Гудзинський, Н. В. Гайдамак, С. М. Судомир, Т. О. - К.: 2011. - 175 с.
3. Економічна енциклопедія : [у 3 т.]. - Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. / голова редакційної ради : Гаврилишин Б. Д. (голова) [та ін.], Т. 3 / [відп. редактор Мочерний С. В. та ін.]. - 2002. - 952 с.
4. Єрмаков О. Ю. Методологія економічного дослідження організаційних форм виробництва / О. Ю. Єрмаков // Економіка АПК. - 2003. - № 1. - С. 31-37.
5. Іванух Р. А. Охорона і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу сільського господарства / Р. А. Іванух. - К.: Урожай, 1985. - 128 с.
6. Лукінов І. І. Вибрані праці / І. І. Лукінов. - К.: ННЦ ІАЕ, 2007. - 816 с. (Твори: у двох кн./І. І. Лукінов; кн. 1.).
7. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник / Федонін О. С., Репіна І. М., Олексик О. І. - К: КНЕУ, 2003. - 316 с.
8. Юзефович А. Э. Аграрный ресурсный потенциал: формирование и использование / А. Э. Юзефович. - К.: Наукова думка, 1987. - 187 с.